

de verklaring-op-cre woord moeten afleggen; hij deed dat 'onder protest', zoals hij later aan de Enquêtecommissie verklaarde.¹

De generaalsgroep heeft in vrij primitieve maar niet uitgesproken ongunstige omstandigheden verkeerd, zij het dat op het verblijf in Lienz en dat bij Posen veel aan te merken was. In het kamp te Lienz heerste een wandluizenplaag en was de behandeling slecht en in het kamp bij Posen, waar zij nog slechter was, had men te lijden onder een hondse commandant die zich o.m. van de mede door de Conventie van Genève voorgeschreven eerbewijzen niets aantrok: 's morgens', zo vertelde Winkelman na de oorlog, 'kwam hij controleren, klopte niet aan, groette niet, keek rond en ging weer weg.'² In het kamp bij Posen was ook het eten slecht: 'dikwijls meer voor varkens dan voor mensen geschikt.'³ In Königstein was, de laatste twee jaar, de behandeling beter.

Intussen waren de hoge Nederlandse militairen niet volledig afhankelijk geweest van het voedsel dat de Duitsers verstrekten: het Nederlandse Rode Kruis (Den Haag) zond hun regelmatig pakketten toe en ook van particuliere relaties uit Nederland werd veel ontvangen: niet alleen levensmiddelen maar ook boeken en stopwol. Voorts deed het *London Committee of the Netherlands Red Cross Society* hun pakketten toekomen uit Engeland en de Verenigde Staten, soms ook uit Portugal en Egypte. In juni '44 arriveerde een pakket uit Amerika dat bij uitstek welkom was: er zaten handdoeken, rubberzolen, allerlei textielgoederen en klosjes garen in. Al die zendingen werden door van Lawick, die als fouragemeester optrad, geadmistreerd – in augustus '41 bezat hij al een voorraad van meer dan 400 blikjes geconserveerde groenten. In september '44 kwam evenwel de pakketverzending uit Nederland als gevolg van de Spoorwegstaking tot stilstand en de verzending uit Genève (de 'Londense' pakketten werden via het Internationale Rode Kruis gedistribueerd) ondervond toen veel hinder van de chaos die zich bij de Duitse spoorwegen ontwikkelde.

Uiteraard had het bestaan in krijgsgevangenschap een eentonig karakter. De leden van de generaalsgroep (hun onderlinge verhoudingen waren uitstekend) zaten evenwel niet stil. Winkelman trachtte niet minder dan drie vreemde talen tegelijk te studeren (Pools, Italiaans en Noors) en begon zich begin '45, toen de Russen naderbij kwamen, samen met de twee gebroeders van Voorst tot Voorst, van den Bent en van Lawick ook nog in het Russisch te verdiepen. Met dat al bleef Winkelman de krijgsgevangenschap als vernederend voelen. 'Vandaag', zo schreef hij op 11 augustus '44 in een

¹ Getuige P. W. Best, *Enq.*, dl. VIII c, p. 774. ² A. Dubois: *De muren spreken* (1946), p. 111. ³ A.v., p. 114.